

посівних площ, підвищення врожайності, покращення якості тютюнової сировини, поліпшення інтегрованих зв'язків між виробниками та переробниками тютюнової сировини.

Ключові слова. Тютюнова сировина, ринок тютюну, площі посадок тютюну, врожайність, валовий збір, ціни на тютюн, конкурентоспроможність, ефективність тютюництва.

Анотація

Раскрыты проблемы табачной отрасли, причины их возникновения, а также пути и способы их разрешения. На основе анализа развития табаководства в Украине – определены пути повышения экономической эффективности отрасли в ближайшей перспективе: государственная поддержка отрасли, увеличение площадей посадки, рост урожайности, улучшение качества табачного сырья, улучшения интегрированных связей между производителями и переработчиками табачного сырья.

Ключевые слова. Табачное сырье, рынок табака, площади посадок табака, урожайность, валовой сбор, цены на табак, конкурентоспособность, эффективность табаководства.

Annotation

The problems of tobacco industry are determined, as well as ways and means of solving them. Main ways out of long term crisis of tobacco production in Ukraine, based on the analysis of tobacco industry, are shown; the key factors of increasing economic efficiency in this sector of industry in the near future are identified: government support, increasing acreage, increasing productivity, improving the quality of raw tobacco, improving intergrated relations between producers and processors of raw tobacco.

Key words: Raw tobacco, the tobacco market, the area planted tobacco yield, yield, prices for tobacco, competitiveness, efficiency of tobacco production.

УДК 336.77

Сороківська О.А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
у виробничій сфері,
Тернопільський національний технічний
університет імені І. Пулюя,
Турська Н.В.,
к.е.н., старший інспектор відділу міжнародних зв'язків,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка

ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДИНАМІКИ ТА ТЕНДЕНЦІЙ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Розвиток підприємств малого бізнесу є неможливим без ефективного залучення фінансових ресурсів. Основними законодавчими актами, що декларують підтримку фінансового забезпечення малого бізнесу у загальнодержавному масштабі є Закони України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» та «Про державну підтримку малого підприємництва». Проте більшість положень цих законодавчих актів так і залишається на рівні декларативних постулатів, тому сподіватись на реальну підтримку з боку держави малі підприємства, на жаль, не можуть. Міжнародні фінансові організації також долучаються до Програм фінансування малого бізнесу в Україні. На сьогодні функціонує ряд проектів за спільною участю Європейського банку реконструкції та розвитку [1], Світового банку, Німецького банку реконструкції та Агентства США з міжнародного розвитку. Ці проекти спрямовані на здійснення фінансової підтримки малого бізнесу в Україні, проте обсяги фінансування цього сектору є досить незначними у порівнянні із наявною потребою. Зважаючи на значні бюрократичні перешкоди при отриманні фінансових ресурсів із державних цільових фондів, малі підприємства часто надають перевагу співпраці із банківськими структурами. Тому дуже важливою на сьогодні є проблема організації ефективної співпраці вітчизняних банків та підприємств малого бізнесу, виявлення основних переваг і загроз банківського кредитування підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти банківського кредитування малого бізнесу комплексно висвітлено у працях провідних вітчизняних науковців В.М. Галь [2], Р.В. Фецура та О.І. Тревого [3], О.В. Дзюблук, О.Л. Малахової [4], О.В. Лютої, О.Г. Бухтіарової [5], Д.М. Яблонського [6] та ін. У цих працях досліджено вклад банківської системи у розвиток малого підприємництва в Україні, розглянуто регіональний аспект розвитку малого бізнесу, визначено особливості кредитної взаємодії банків і підприємств. Проте на сьогодні досі залишаються невивченими окремі тенденції розвитку та динаміка банківського кредитування малого бізнесу в Україні, недосконало досліджено структурні особливості формування кредитних портфелів провідних вітчизняних банків.

Постановка завдання. Метою дослідження є здійснення аналітичного оцінювання стану та перспектив розвитку системи кредитування підприємств малого бізнесу, а також розроблення практичних рекомендацій щодо вирішення проблем банківського кредитування малого бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківські кредитні ресурси характеризуються високим рівнем мобільності та можливістю широкого цільового використання: від придбання вартісних основних засобів під заставу майна підприємства до оплати щоденних потреб, наприклад, закупівлі незначних партій сировини та матеріалів, необхідних підприємству у поточному періоді. Сьогодні у кредитних взаємовідносинах відсутні обмеження, які мали місце при існуванні лише державної банківської системи. Пріоритетом кредитних відносин на сьогодні визначено ефективність кредиту, а також матеріальна зацікавленість як суб'єкта малого бізнесу, так і банку.

Незважаючи на це, банківським кредитом не повинні покриватись фінансові потреби малого підприємства, які виникли внаслідок збиткової діяльності: продукція, яка не мала збуту, неефективне використання фінансових та матеріальних ресурсів, надмірні залишки сировини та матеріалів на складах. Високий рівень ризику діяльності малих підприємств в Україні та низька прогнозованість економічного середовища ведення бізнесу призводять до того, що багато комерційних банків обмежуються, в основному, короткостроковими кредитами. Це значно знижує ефективність використання кредитних ресурсів та призводить до значних труднощів при фінансуванні довгострокових проектів розвитку малого бізнесу.

Таким чином, під системою банківського кредитування малого бізнесу пропонуємо розуміти сукупність складових, які визначають процеси планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання кредитних взаємовідносин між банком-позичальником та окремим суб'єктом малого бізнесу. Часто кредитування конкретного малого підприємства вимагає індивідуального підходу із врахуванням сфери його діяльності, масштабів виробничих процесів, форми оплати діяльності персоналу, наявності кредитної історії тощо. З огляду на це, складовими елементами процесу кредитування суб'єкта малого бізнесу можуть бути:

- порядок, частка та ступінь участі власних засобів суб'єкта малого бізнесу у кредитній операції;
- цільове призначення кредиту та методи кредитування;
- форми кредитних рахунків і способи регулювання кредитної заборгованості;
- форми та порядок контролю за цільовим та ефективним використанням кредитних ресурсів суб'єктом малого підприємництва та своєчасним їх поверненням.

Усі види банківського кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу мають характерні особливості та певний ступінь ризику. Найбільш ризикованими вважаються кредити на відкриття бізнесу. Проте саме ці кредити, зважаючи на високі відсоткові ставки, дозволяють отримати значний рівень прибутковості. Загалом, великі банківські структури навіть у випадку надання ризикових кредитів знаходять способи зниження та оптимізування рівня ризику шляхом встановлення лімітів, залучення страхових компаній та розроблення довгострокових прогнозів щодо змін економічної ситуації на ринку.

Банківська діяльність щодо кредитування юридичних осіб почала свій розвиток у 2000 році, коли відбулася активізація ролі приватного капіталу у формуванні банківської системи України. Кризові моменти 2009 року внесли певні корективи у приріст кредитних портфелів провідних вітчизняних банків. Проте післякризовий період уже минув і роль банків у якості кредиторів та інвесторів знову посилюється. У таблиці 1 проведено аналіз динаміки змін обсягів кредитних портфелів юридичних осіб у найбільших банках за травень-вересень 2012 року. Найбільшими у 2012 році ці банківські установи визнано за обсягами кредитно-фінансових операцій провідними вітчизняними рейтинговими агентствами [6; 7] та за результатами даних аналітичних звітів Національного банку України [8].

Згідно аналітичних даних, наведених у табл. 1, можемо констатувати, що найбільшим за обсягом кредитним портфелем юридичних осіб станом на 1 жовтня 2012 року володів «ПриватБанк» (4,1 млрд. грн.). Другим та третім за обсягами кредитних портфелів юридичних осіб були «Укресімбанк» (1,9 млрд. грн.) та «Альфа-Банк» (1,7 млрд. грн.).

Таблиця 1

Динаміка змін обсягів кредитних портфельів юридичних осіб у найбільших банках за травень-вересень 2012 року¹

Найменування банківської установи	Станом на 1.05.2012 року, млрд. грн.	Станом на 1.10.2012 року, млрд. грн.	Зміна обсягу кредитного портфеля юридичних осіб, млрд. грн.	Частка малого та середнього бізнесу у кредитному портфелі юридичних осіб				Зміна частки кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу	
				Станом на 1.05.2012 року		Станом на 1.10.2012 року		%	млрд. грн.
				%	млрд. грн.	%	млрд. грн.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Уні Кредит Банк	11,6	13,2	1,6	12	1,584	11	1,452	-1	-0,132
Альфа-Банк	19,6	21,3	1,7	15	3,195	14	2,982	-1	-0,213
Сбербанк Росії	9,8	10,4	0,6	8	0,832	10	1,04	2	0,208
Ощадбанк	18,7	19,1	0,4	10	1,91	13	2,483	3	0,573
ВТБ Банк	22,9	23,8	0,9	23	5,474	22	5,236	-1	-0,238
Приват Банк	73,5	77,6	4,1	14	10,864	12	9,312	-2	-1,552
ОТП Банк	9,8	10,3	0,5	28	2,884	25	2,575	-3	-0,309
УкрСиббанк	15,8	17,1	1,3	34	5,814	32	5,472	-2	-0,342
Укр-ексімбанк	49,4	51,3	1,9	25	12,825	23	11,799	-2	-1,026
ПУМБ	10,5	11,2	0,7	17	1,904	15	1,68	-2	-0,224
Всього:	255,3	255,3	13,7	-	47,286	-	44,031		-3,255

Якщо загальну суму кредитних ресурсів провідних вітчизняних банків, які станом на 1 жовтня 2012 року були спрямовані на кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу, прийняти за сто відсотків, то можемо зазначити, що найвагомішу лепту у ці процеси внесли такі банківські структури: «Приватбанк» (31%), «Укрексімбанк» (20%) та «ВТБ Банк» (9%) (рис. 1).

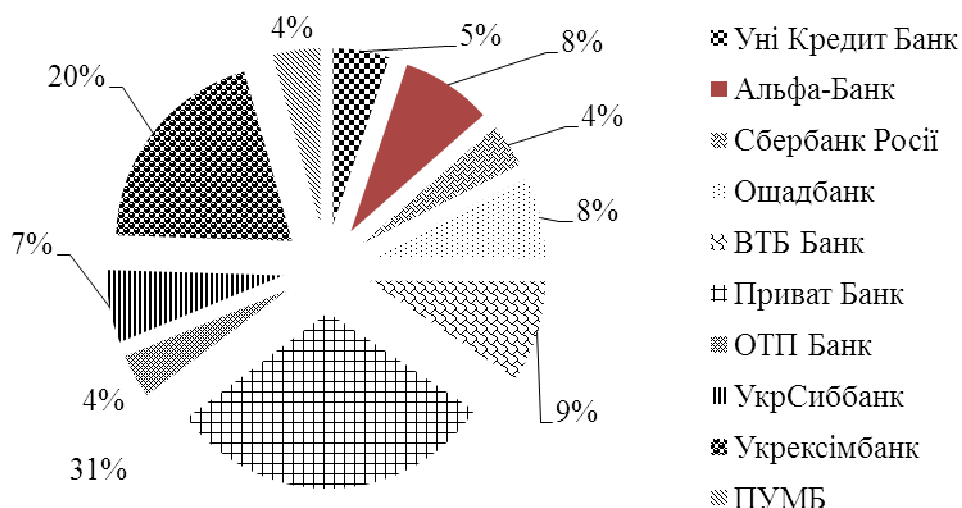

Рис. 1. Структура наданих кредитних ресурсів сектору малого та середнього бізнесу у розрізі суб'єктів кредитування²

¹ Аналіз, систематизування та узагальнення даних проведено авторами за інформаційним джерелом [8].

² Складено авторами за результатами опрацювання аналітичних даних десяти провідних українських банків [8].

Частка кредитування малого і середнього бізнесу у десяти провідних банків значно коливається: від 10% для «Сбербанку Росії» (станом на 1 жовтня 2012 року) до 32% для «УкрСиббанку». Негативною тенденцією у динаміці травня-вересня 2012 року є зменшення частки кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу в «УніКредит Банку», «Альфа-Банку», «ВТБ Банку», «Приват Банку», «ОТП Банку», «УкрСиббанку», «Укрексімбанку» та «ПУМБ». В загальному підсумку така тенденція призвела до зниження обсягів кредитування сектора малого та середнього бізнесу на 3,255 млрд. грн.

Отже, обсяги кредитування малого та середнього бізнесу перебувають у прямій залежності від тенденцій та темпів розвитку вітчизняного кредитного ринку в цілому. Зокрема, на сьогодні маємо досить низький показник рентабельності суб'єктів господарювання реального сектора (за даними Держкомстату України [9], у січні – вересні 2012 року рентабельність операційної діяльності підприємств економіки становила 4,5%, із них промисловості – 3,5%, сільського господарства – 1,3%), а також високі ризики кредитування цього сектора.

Багато проблем зосереджені у правовому полі регулювання відносин «кредитор-позичальник». Часто закон перебуває на стороні позичальника, тоді як кредитору необхідно значний період часу очікувати на повернення боргу за проблемним кредитом. Надмірний захист прав позичальника робить неможливою роботу з певними видами застави, ускладнює обслуговування таких кредитів.

Висновки з даного дослідження. Значний рівень ризику проведення економічних операцій змушує банківські установи встановлювати досить високі відсоткові ставки, що водночас збільшує кількість потенційних несплат за кредитами. Іншими чинниками, які стримують розвиток банківського кредитування малого підприємництва, залишаються низький рівень капіталізації банків, переважання короткотермінових депозитів у пасивах банків, невідпрацьовані технології кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Тому позитивним фактором у процесі стимулювання кредитних взаємовідносин може стати зниження рівня витрат, пов'язаних із опрацюванням заявок по кредитах, систематизуванням інформаційних ресурсів, пришвидшенням обслуговування кредитів.

Отже, для досягнення радикальних позитивних зрушень в економіці, активізації кредитування цієї сфери банківськими установами потрібне належне правове врегулювання та упорядкування відносин власності, заставних відносин, іпотеки, реального зростання відповідальності позичальників за порушення умов кредитування. Вирішення зазначених питань дозволить оптимізувати співпрацю банків та сектору малого і середнього бізнесу, відкриє нові можливості для реалізації довгострокових проєктів та програм розвитку виробництва й інфраструктури в Україні.

Бібліографічний список

1. Стратегія діяльності Європейського Банку Реконструкції та Розвитку в Україні на 2011 – 2014 роки [Електронний ресурс] / Європейський Банк Реконструкції та Розвитку в Україні. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com>.
2. Галь В.М. Вклад банківської системи у розвиток малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / В.М. Галь // Львівський інститут банківської справи університету банківської справи Національного банку України. – Режим доступу: <http://dspase.uabs.edu.ua>.
3. Тревого О.І. Розвиток малого бізнесу в Україні: регіональний аспект / О.І. Тревого, Р.В. Фещур [Електронний ресурс] / Національний університет «Львівська політехніка». – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
4. Дзюблюк О.В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки : монографія / О.В. Дзюблюк, О.Л. Малахова. – Тернопіль: «Вектор», 2008. – 324 с.
5. Люта О.В. Банківське кредитування як інструмент фінансового забезпечення розвитку інноваційного сектору економіки / О.В. Люта, А.Г. Бухтіарова // Економічний простір. – 2011. – № 48/2. – С. 112-118.
6. Яблонський Д.М. Маркетингові дослідження ринку банківських послуг для малого бізнесу [Електронний ресурс] / Д.М. Яблонський / Національне рейтингове агентство «Gfk Ukraine». – Режим доступу: <http://www.gfk.ua>.
7. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>.
8. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] / Бюлетень НБУ. – 2012. – № 10. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Анотація

У статті розглянуто наукові підходи до формування системи ефективного кредитування малого бізнесу, визначено основні тенденції внеску провідних вітчизняних банківських структур у розвиток кредитних взаємовідносин із підприємствами малого та середнього бізнесу. Здійснено аналіз динаміки змін обсягів кредитних портфелів юридичних осіб у найбільших банках за травень-

вересень 2012 року, зроблено аналітичні узагальнення та сформовано висновки щодо зміни частки малого та середнього бізнесу у кредитному портфелі юридичних осіб, уточнено визначення поняття «система банківського кредитування малого бізнесу». Відмічено недостатню ефективність кредитування малого бізнесу в Україні, виокремлено основні проблемні моменти кредитних взаємовідносин та розроблено практичні рекомендації щодо покращення функціонування системи кредитування.

Ключові слова: кредитування, малий бізнес, банківські структури, кредитна програма, кредитний портфель, юридична особа.

Аннотація

В статье рассмотрены научные подходы к формированию системы эффективного кредитования малого бизнеса, определены основные тенденции вноса ведущих отечественных банковских структур в развитие кредитных взаимоотношений с предприятиями малого и среднего бизнеса. Осуществлены анализ динамики изменений объемов кредитных портфелей юридических лиц в крупнейших банках за май-сентябрь 2012 года, сделано аналитические обобщения и сформированы выводы относительно изменения доли малого и среднего бизнеса в кредитном портфеле юридических лиц, уточнено определение понятия «система банковского кредитования малого бизнеса». Отмечено недостаточную эффективность кредитования малого бизнеса в Украине, выделены основные проблемные моменты кредитных взаимоотношений и разработаны практические рекомендации по улучшению функционирования системы кредитования.

Ключевые слова: кредитование, малый бизнес, банковские структуры, кредитная программа, кредитный портфель, юридическое лицо.

Annotation

The article deals with scientific approaches to the formation of an effective small business lending, the main contribution of trends leading domestic banking organizations in the development of credit relationships with small and medium businesses. Analyzed the dynamic changes of corporate loan portfolio in the largest banks in the May-September 2012, made analytical generalization and formed conclusions about changes in the proportion of small and medium-sized businesses in the corporate loan portfolio, clarifies the definition of "system of bank lending to small businesses." Is marked lack of effectiveness of small business lending in Ukraine, determined the main problem points of credit relationship and designed by practical recommendations to improve the functioning of credit.

Key words: credit, small business, banks, credit application, credit portfolio entity.

УДК 336.763.34

Лацук Г.М.,
к.е.н., доц. кафедри фінансів суб'єктів
господарування і страхування,
Тернопільський національний економічний університет

ПРІОРИТЕТИ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Зміна кон'юнктури ринку України потребує конструктивних перетворень у всіх сферах суспільного життя відповідно до зовнішніх і внутрішніх викликів. Компонентом зазначених модифікацій є формування в країні таких ринкових відносин, котрі передбачають трансформацію вітчизняного іпотечного ринку відповідно до сучасних фінансово-кредитних відносин. Це зумовлено потребою забезпечення ефективного функціонування ринку нерухомості, активізації сукупного попиту, реалізації фінансово-інвестиційної діяльності підприємств і організацій. Саме тому дослідження перспектив подальшого розвитку іпотечного ринку України у посткризовому періоді в умовах обмежених довготермінових фінансових ресурсів є актуальним у контексті підвищення його конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням окремих аспектів розвитку іпотечного ринку в Україні займалися такі вчені: О. Берегуля [10], Є. Бублик, О. Гринько [9], В. Корнєєв [4], Г. Семенов [8], Є. Соколовський [5], Є. Пилипець [3], Н. Тімко [1]. Віддаючи належне існуючим дослідженням та не применшуючи їх вагомості, слід акцентувати увагу на пошуку можливих шляхів